

ПРІОРИТЕТИ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

В статті доведено, що в умовах підсилення міждержавної конкуренції, технологічного домінування окремих країн світу інноваційна політика стає стратегічною зброєю зміцнення не тільки конкурентних позицій підприємств, але й забезпечення сталого соціально-економічного розвитку країни у довгостроковій перспективі. Зазначено, що безперервна інноваційна політика є драйвером соціально-економічного розвитку. Акцентовано увагу на пригніченому та незадовільному інноваційній політиці в Україні. Розглянуто причини зниження конкурентоспроможності держави. Запропоновано ієрархічну багаторівневу модель інноваційної політики, яка спрямована на забезпечення сталого соціально-економічного розвитку.

Ключові слова: інноваційна політика, соціально-економічний розвиток, драйвер економічного розвитку, промислова політика, інноваційні проекти, конкурентоспроможність, виробничий потенціал, турбулентність банківської системи, кредитний рейтинг, управлінський менеджмент, інвестиційна привабливість.

ORLOVA-KURILOVA O.

Lugansk National Agrarian University, Kharkiv

PRIORITIES OF INNOVATIVE POLICY IN THE CONTEXT OF STEADY SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT

In the article it is proved that in the conditions of intensification of interstate competition, technological dominance of individual countries of the world, innovation policy becomes a strategic weapon to strengthen not only competitive positions of enterprises, but also to ensure sustainable social and economic development of the country in the long run. It is noted that continuous innovation policy is a driver of social and economic development. The emphasis is on oppressed and unsatisfactory innovation policy in Ukraine. The reasons for reducing the competitiveness of the state are considered. A hierarchical multilevel model of innovation policy is proposed, aimed at ensuring sustainable socio-economic development.

Keywords: innovation policy, socio-economic development, driver of economic development, industrial policy, innovation projects, competitiveness, production potential, turbulence of the banking system, credit rating, managerial management, investment attractiveness.

Постановка проблеми. Ефективний розвиток будь-якої держави неможливий без впровадження дієвої інноваційної політики. Зокрема, в умовах підсилення міждержавної конкуренції, технологічного домінування окремих країн світу інноваційна політика стає стратегічною зброєю зміцнення не тільки конкурентних позицій підприємств, але й забезпечення сталого соціально-економічного розвитку країни у довгостроковій перспективі. Отже, на часі визначення найоптимальнішого вектору державної інноваційної політики за рахунок розробки ефективних національних проектів або програм за пріоритетними напрямками, які закладуть основу структурних зрушень вітчизняної економіки. При цьому основним підґрунтям таких зрушень має бути лише концепт інноваційності, за рахунок повної та всебічної орієнтованості держави на пошук і стимулювання «якісних» проривів економіко-технологічного та соціально-економічного характеру. Тож, вказані обставини зумовлюють важливість подальшого осмислення пріоритетів інноваційної політики в контекст сталого соціально-економічного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній науковій літературі існує достатньо велика кількість досліджень спрямованих на удосконалення інноваційної політики держави. Зокрема слід визначити праці українських вчених: І.В. Алексєєва, Ю.М. Бажала, А.П. Гречана, Я.А. Жаліло, В.І. Захарченка, С.М. Ілляшенка, О.О. Лапко, Б.А. Малицького, В.П. Семиноженка, Л.І. Федулової, А.І. Яковлева, О.М. Шкіня та ін. Проблеми теорії інновацій, вплив інноваційної діяльності на економічний розвиток перебувати у полі зору відомих зарубіжних професійних економістів: Ф. Агіюна, П.Н. Завліна, О.К. Казанцева, М. Кондратьєва, А. Кляйнкнехта, Я. Кука, Р. Купера, П. Майерса, К. Оппенлендера, О. Пригожина, П. Ромера, Б. Санто, Р. Солоу, Б. Твісса, М. Хаммера, П. Хоувітта, К. Фрімена та ін.

Таким чином, на цей час створено досить потужну теоретико-методологічну базу для впровадження дієвої інноваційної політики. Водночас, враховуючи постійні зміни, що відбуваються в нашій країні, пошук найоптимальніших шляхів інноваційної політики повинен бути безперервним та поповнюватися необхідним арсеналом управлінських дій актуальних умовам сьогодення.

Метою статті є визначення пріоритетних напрямів сучасної інноваційної політики в контексті сталого соціально-економічного розвитку України.

Виклад основного матеріалу. Останнім часом в експертному співтоваристві під час дослідження умов забезпечення сталого соціально-економічного розвитку все частіше використовує термін «драйвер економічного розвитку». Під даним терміном розуміється «щось, що запускає економічний розвиток» або «щось, що починає і забезпечує рух / розвиток в області економіки». Тобто під зазначеними діями розуміється безперервна інноваційна політика, яка є драйвером соціально-економічного розвитку.

Дійсно, для багатьох розвинених країн характерна пріоритетність інноваційної політики перед іншими засобами та інструментами соціально-економічних змін і перетворень. На найвищих політичних рівнях визнають роль інноваційного розвитку як основи, драйвера соціального і економічного зростання, активно втілюючи в життя завдання по його прискоренню. В умовах постіндустріального інформаційного суспільства зростання доходів і рівня життя населення, безпосередньо залежить від здатності виробляти інновації, тобто отримувати і впроваджувати нові знання, ідеї, технології, вдосконалені продукти, послуги, процедури і т.д. Завдяки рішенням в області інновацій, створюються умови для якісного зростання, а також здійснюється важливий внесок у вирішення гострих соціальних, екологічних і економічних проблем. Слід зазначити, що на перший план виходять соціальні інновації, спрямовані на подолання суттєвих проблем, пов'язаних з якістю життя, охороною здоров'я, освітою, безробіттям і т.п. Інші пріоритети, такі як підвищення продуктивності і т.д., все частіше набувають другорядний характер і не мають достатніх обґрунтувань для великих державних витрат в області науково-дослідних, дослідно-конструкторських і технологічних робіт (НДДКР). Дотримуючись принципів інноваційної та промислової політики, держава все більше виступає в ролі партнера (компаньйона) підприємницького сектору, причому не з метою сприяння підприємствам в процесі збільшення прибутку, а для надання допомоги в комерціалізації найбільш успішних і ефективних нововведень соціального характеру і спрямованості [1].

Якщо аналізувати поточний стан розвитку інноваційної політики в Україні, то слід визначити її пригнічений та незадовільний стан. Зокрема, досить демонстративним показником результативності впровадження інноваційних проектів, заходів, програм тощо, є Індекс глобальної конкуренції, який є дорожньою картою для потенційних зарубіжних інвесторів. Як приклад, досвід розвинених країн (не тільки Західної Європи та США, але також і Китаю, Південної Кореї, Бразилії, Індії та інших країн) свідчить, що конкурентоспроможність забезпечується низкою умов, головними з яких є накопичений науково-технічний потенціал; інституційні чинники технологічного прогресу, наявність великих наукоємних корпорацій [2, с. 143]. Тобто конкурентоспроможність будь-якої країни безпосередньо залежить від ефективності розвитку інновацій.

На Всесвітньому економічному форумі в Давосі було презентовано результати зазначеного вище Індeksu глобальної конкуренції. За підсумками якого Україна за 2016-2017 рр. опинилася на 85 місці (минулого періоду – 79 місце). Тобто Україну віднесли до групи країн, що переходять від першої стадії (factor driven – економіка, орієнтована на створення виробничого потенціалу) до другої стадії (efficiency driven – економіка, орієнтована на нарощування ефективності). Причому третя стадія – innovation driven – це економіка, орієнтована на інновації.

Експерти зазначають десять причин зниження Індeksu глобальної конкуренції [3]. Розглянемо їх більш детально.

1. Пригнічення фінансового ринку за рахунок турбулентності банківської системи.
2. Погіршення кредитного рейтингу країни, що зумовлено зростанням державного боргу.
3. Недосконала система захисту національних інвесторів, що пов'язано з недієвим механізмом держгарантування захисту інвестицій. Відповідно дослідження Всесвітнього економічного форуму, в Україні не функціонує у повній мірі система захисту майнових прав та приватної власності, також перепороною є незавершеність судової реформи, що призводить до «вибіркової» рівності перед законом.
4. Непрофесійний управлінський менеджмент, який зумовлюється «кумівством» на найвищих державних посадах.
5. Відтік висококваліфікованих працівників та талановитої молоді до інших країн, що обумовлено нездатністю країни утримувати «таланти». Проблеми «втечі мізків» пов'язані з відсутністю державного стимулювання зайнятості та забезпечення першого робочого місця. Зокрема за даними МЗС, за кордоном легально перебуває 5 млн громадян України. Поглибленню демографічної проблеми сприяє ініціатива урядів Польщі та Угорщини стосовно прийняття 1,5 млн трудових мігрантів з України.
6. Низький рівень можливого впливу бізнесових структур на умови та заходи прямого іноземного інвестування. Зазначене викликано відсутністю дієвих важелів співпраці держави та приватного сектору в інвестиційній політиці, тобто чиновники не враховують інтереси бізнесу.
7. Недосконала система оподаткування для потенційних інвесторів, що у більшості спричинено відсутністю податкових пільг для інвесторів та неефективністю спеціальних економічних зон – податки виконують тільки фіскальну функцію, а не стимулюючу.
8. Тотальне порушення прав інтелектуальної власності. Так, Україна знаходиться на першому місці у світі за Рейтингом найбільш «піратських» країн. В нашій державі не порушено жодної судової справи з нелегального розповсюдження контенту в Інтернеті, не впроваджено низку штрафних санкцій (для прикладу, у Німеччині, за завантаження неліцензійного контенту штраф становить від 1000 євро).
9. Низький рівень дієвості антимонопольного законодавства, що значно підриває позиції підприємництва. Окрім того, значний адміністративний тиск на діяльність малого та середнього бізнесу повністю нівелює його ефективний розвиток, та відповідно, заважає започаткуванню власної справи.
10. Катастрофічний рівень інноваційного інфраструктурного середовища, що значно знижує інвестиційну привабливість країни. Зазначене створює дефіцит фінансування науково-технологічних

проектів та новітніх розробок. Зокрема, на цей час досі не реалізується Транспортна стратегія України на період 2020 року, яка була ухвалена ще у 2010 році.

Глобальний індекс конкурентоспроможності відображає катастрофічний стан соціально-економічного розвитку держави, що безумовно є перепорою для реалізації навіть найпростіших інноваційних заходів. Регрес сталого соціально-економічного розвитку обумовлений відсутністю комплексної і секторальної дієвої інноваційної політики на довгостроковий період. Проте розробка довгострокової інноваційної політики, з урахуванням сильних та слабких позиції у відповідності з Глобальним індексом конкурентоспроможності, надасть можливість сформулювати тактичні та стратегічні завдання для уряду України, що сприятиме підвищенню інвестиційної привабливості України та на цій основі формування потужної інноваційної політики.

Таким чином, забезпечення інноваційної політики в контексті сталого соціально-економічного розвитку України – одне з найбільш перспективних, але й найскладніших питань XXI століття.

Сучасна модернізація вітчизняної політики і економіки з метою підвищення конкурентоспроможності країни, передбачає, з одного боку, продуману і зважену, а з іншого, – амбітну (в хорошому сенсі слова) інноваційну політику. Необхідно, щоб подібна політика, по-перше, враховувала інтереси всіх господарюючих суб'єктів, а не тільки корпоративні інтереси окремих галузей народного господарства, а по-друге, не стала б поганою копією того шляху, який давно пройшли високорозвинені країни. При цьому інноваційний шлях повинен стати не просто тактичним маневром влади для імітації перетворень, а стратегічним вибором правлячої еліти, бізнесу і суспільства. Зауважимо, що держава може виступати як ініціатором і регулятором інноваційних перетворень, так і творцем необхідних умов (інституційних, фінансових, правових та ін.) для приватної інноваційної діяльності.

Одним з головних інноваційних завдань держави є досягнення економічного зростання [4]. Це матиме не тільки позитивне соціально-економічне значення, але і важливий політичний сенс, оскільки тим самим влада демонструє свою ефективність в очах населення. При цьому буде формуватися єдина інноваційна система, в рамках якої представлені власне інноватор, підприємство / організація і навколишнє середовище. До числа інноваторів можна віднести тих людей, які ведуть дослідження, реалізують конструкторські розробки, впроваджують нові технології. Відповідно, інноватори входять в ширший простір під назвою «організація», яка представляє собою підприємство, на якому вони працюють. Що ж стосується організації / підприємства, то вони, в свою чергу, є частиною більш комплексної системи – політико-економічного, соціального та природного середовища. Варто зауважити, що у цій багатоскладовій системі повинні домінувати не вертикальні, а горизонтальні взаємозв'язки. При цьому головним актором тут є держава в цілому або сама «динамічна» частина політичної еліти. Крім того, всі частини зазначеної «гіперсистеми» повинні знаходитися в постійній взаємодії. Ефективність діяльності кожної з них залежить від партнерів. Результативна політика зростання повинна включати проведення політики стабілізації очікувань, політики структурної динаміки і політики потенційної динаміки. Політика стабілізації очікувань повинна мати на меті нейтралізацію негативних викликів ринку та стимулювання ефективної діяльності господарюючих суб'єктів. За такої політики провідна роль повинна належати державі, яка для забезпечення стабільності і поступального розвитку країни зобов'язана боротися з безробіттям, підтримувати розумний курс національної валюти, забезпечувати позитивний товарний баланс тощо. Політика структурної динаміки повинна бути зорієнтована на пошук взаємодії з бізнесом, перш за все, в плані залучення приватних інвестицій (іноді в рамках державно-приватного партнерства). Це також надзвичайно важливо, оскільки держава в поодиночку не потягне фінансування витратних модернізаційних проектів. Політика ж потенційної динаміки повинна бути зорієнтована на вибудовування інноваційної інфраструктури, яка необхідна як для підтримки економічної стабільності, так і для забезпечення перспективного розвитку країни.

Виходячи за зазначеного, багаторівнева модель інноваційної політики, котра направлена на забезпечення сталого соціально-економічного розвитку буде виглядати як система з певними ієрархічними рівнями (рис. 1).

Зазначимо, що в запропонованій моделі слід розрізняти три рівні ієрархії інноваційної політики: державна, регіональна і підприємницька. Щоб розробити комплекс заходів для того чи іншого рівня, необхідно використовувати основний критерій – масштаб мети і кінцевий результат, але не організаційно-правову форму учасників інноваційної практики. При цьому ефективне функціонування даної моделі можливе, якщо існує єдність усіх вхідних в неї підсистем державної політики в сфері інновацій.

Висновки. Таким чином, можемо констатувати, що ефективна державна інноваційна політика перетворюється в об'єктивну необхідність. Зокрема, інноваційна економіка – це база технологічного зростання та забезпечення сталого соціально-економічного розвитку нашої країни. Оновлена державна інноваційна політика – це політика держави, що представляє собою систему сучасних принципів, стратегій і програм інноваційного розвитку суспільства, здійснюваних в правовій формі управлінськими засобами за умов сьогодення. Така інноваційна політика повинна визначати напрямки і пріоритети інноваційного розвитку суспільства, ступінь співвідношення ринкових і неринкових складових економічного регулювання, контролювати процеси стимулювання і обмеження технологій.

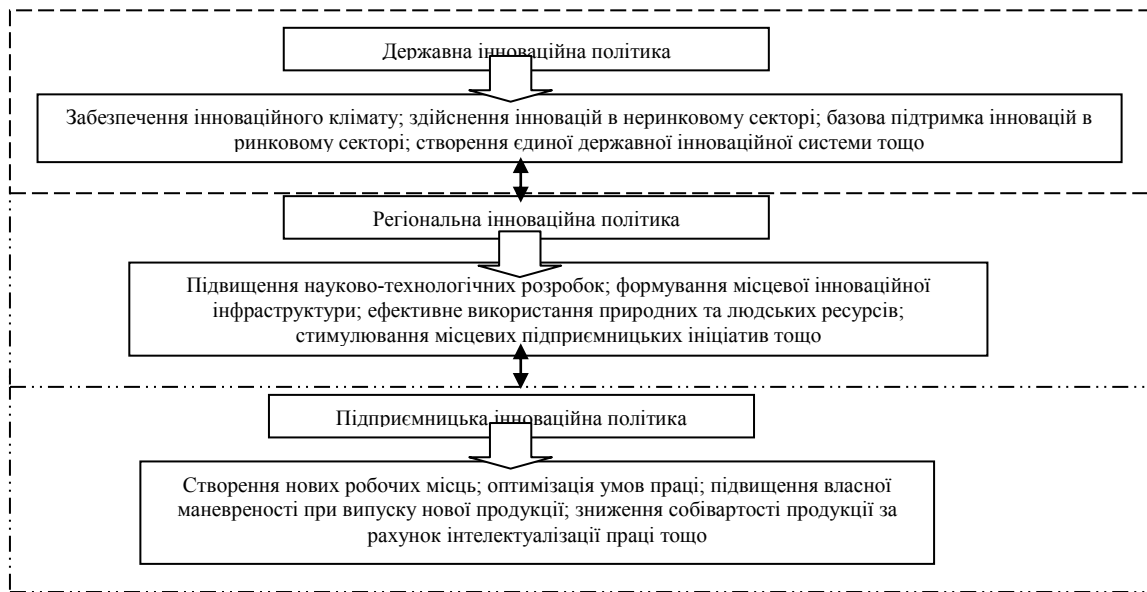

Рис. 1. Ієрархічна багаторівнева модель реалізації інноваційної політики

Література

1. Голубцов А.Н. Инновационная политика как инструмент социального и экономического развития / А.Н. Голубцов, В.С. Батрак // Управление экономическими системами : электронный научный журнал. – 2012. – № 2.
2. Деклюк О.В. Інноваційна діяльність корпорацій: міжнародний та вітчизняний досвід / О.В. Деклюк, Береза А.А. // Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. – № 2 (Т. 1). – С. 141–145.
3. Хоменко О. Топ-10 причин, чому Україна опустилась в глобальному рейтингу конкурентоспроможності / О. Хоменко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://hvylya.net/analytics/economics/top-10-prichin-chomu-ukrayina-opustilas-v-globalnomu-reytingu-konkurentospromozhnosti.html>
4. Антонюк Л.Л. Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізації : монографія / Л.Л. Антонюк, А.М. Поручник, В.С. Савчук. – К. : КНЕУ, 2003. – 394 с.

Надійшла: 22.09.2017; рецензент: д. е. н., доц. Кукса І. М.